

פתרון בחינת הבגרות בהיסטוריה מורחב – 3 יחידות לימוד

קיץ תשע"ז, 2017, שאלונים: 024, 022303
מוגש ע"י צוות המורים של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.
3. חלק מהתשובות הן בנקודות בלבד, על הנבחן לפרט את הדברים.

חלק הבחירה

נושא 3 – קהילת יהודי קרקוב

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 9-10 (פרק ראשון)

ועל אחת מהשאלות 11-12 (פרק שני).

פרק ראשון

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 9-10.

שאלה מספר 9

סעיף א'

מה שאפשר את הקמת הרחוב היהודי והרובע היהודי בקרקוב במאות ה-13 וה-14 הם הפריווילגיות שקבלו היהודים בעיר –
החל מהמאה ה-11 ישנן עדויות על סוחרים יהודים הגרים בקרקוב ומקבלים משליטי העיר פריווילגיות **אישיות** (זכויות יתר) המתירות להם לשבת בעיר, לסחור בה ולחיות בה בחופשיות.
במאה ה-13 חודשה הפריווילגיה ה**אישית** לאחר שהעיר כמעט נהרסה וחודשה בעצמה.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

במאה ה-14 אישר המלך קזימיז' הגדול, שהפך את פולין למעצמה, את הפריבילגיה שניתנה ליהודים בקרקוב והפך אותה **מפריבילגיה אישית לפריבילגיה כללית** כך שהיהודים כקהילה, הורשו לחיות בעיר ולסחור בה. כמו כן הוא הרחיב אותה להיתר לשבת **בכל רחבי פולין**, בתמורה לכישוריהם ובמטרה לחזק את שלטונו ואת הממלכה כאשר לגבולותיה פלשו שבטים.

שני מאפיינים של קהילת יהודי קרקוב עד למאה ה-19:
הנבחן נדרש להציג **שניים**:

- במאה ה-15 הצלחה כלכלית בצד התנגדות משלוש קבוצות – הסוחרים, הכנסייה והאוניברסיטה היגלונית.
- המאה ה-16 – תור הזהב.
- המאה ה-17 – החמרה במצב היהודים – שפל כלכלי ופרעות.
- המאה ה-18-19 – דילמת השייכות בין היהדות, הלאומיות הפולנית או הנאמנות לאימפריה האוסטרו-הונגרית.
- מאפייני הקהילה עד למלחמת העולם הראשונה – יהודי קרקוב מנו כ-32,000, עוסקים בעיקר במסחר, תעשייה ומקצועות חופשיים.

סעיף ב'

המאפיינים של קהילת יהודי קרקוב בתקופה שבין מלחמות העולם, על פי הקטע (על הנבחן להציג **שניים**):

1. **היהודים כמיעוט לאומי בתוך פולין הדמוקרטית** – "ד"ר יהושע טהון, מנהיג הציונים הקרקובאים... ציר בפרלמנט הפולני".
עם סיום מלחמת העולם הראשונה הפכה פולין להיות מדינה ריבונית ודמוקרטית. היהודים נוטלים חלק פעיל בדמוקרטיה הפולנית, רובם הגדירו עצמם מבחינה פוליטית כלאום נפרד ושייכו עצמם למפלגות יהודיות ולא פולניות. נציגי המפלגות היהודיות בסיים (בית הנבחרים הפולני), שבשיאם הגיעו ל-30 צירים, שיתפו פעולה עם מיעוטים אחרים ויצרו, בגיבושו של יצחק גרינבוים מוורשה, את "גוש המיעוטים" שנאבק להבטחת כיבוד זכויותיהם בפולין. יחד הם מצליחים להשיג כוח שלטוני. גוש המיעוטים מואשם בבדלנות ופגיעה בפולין עצמה, וגם בין היהודים וכוח גדול בעניין. מנהיגים יהודיים (ובניהם יהושע טהון), חותמים עם מפלגת הימין על הסכם (המכונה 'אגודה') בו הם מתחייבים לא להצביע עם גוש המיעוטים, תמורת זכויות לציבור היהודי ובכך תורמים לפרוק הגוש.
2. **היהודים נהנים ממצב כלכלי טוב** – "שתי חנויות היו לו לאבי, יעקב גרוס, משני עברי הכיכר הראשית".
בשני המשברים הכלכליים שחוה פולין בין המלחמות, מצליחים היהודים להשתקם מהר יותר מהאוכלוסייה הפולנית. בקרקוב בולטת שכבת בעלי עסקים ובעלי מפעלי תעשייה בגודל בינוני, ואף יש בה יהודים המצליחים להשתלב כשופטים ובמשרות ציבוריות אחרות.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

גם לנוכח תכניות ההבראה שמנהיג פילסודסקי, הפוגעות בשכבות מסוימות באוכלוסייה בהן נמצאים יהודים רבים, מצליחים היהודים לשרוד כלכלית ולשמור על רמת חיים גבוהה.

3. **הקהילה מחולקת לזרמים רבים וביניהם אורתודוקסים וציונים** – "...בשבתות אבי פותח את דלתות חנויותיו לרווחה, תוך התכחשות למוסר הוריו האדוקים... אבל בחגים העיקריים...הייתה חנותו נעולה...הולכים עם אבא לבית הכנסת...שם האזנו למנהיג הציונים..."

בקהילה היהודית בקרקוב יש ביטוי לתהליכים שעוברים על יהודי אירופה – תהליך חילון ותהליך של בחירת הלאומיות מול ניסיון להשתלב בחברה המקומית.

מחלוקת אחת בין יהודי קרקוב – הקהילה נחלקת לשלושה זרמים עיקריים – הציונים, האורתודוקסים והבונד. ביניהם מספר מחלוקות. על הנבחן להציג אחת מאלה:

מהי היהדות – האורתודוקסים סברו כי מדובר בדת בלבד וכי יש להמשיך לחיות בפולין תוך שמירה על היהדות. הציונים סברו כי זהו לאום וכי יש להתחיל בפעולות המחזקות את הזיקה לארץ ישראל. תומכי הבונד סברו כי היהדות היא תרבות ושאפו לראות את היהודים משתלבים באירופה ובפולין.

מהי השפה הרשמית הרצויה לעם היהודי – האורתודוקסים סברו כי זו האידיש וכי העברית היא שפת קודש בלבד. הציונים סברו כי זו העברית ולמדו אותה בבתי הספר שלהם. תומכי הבונד סברו כי זו היידיש – השפה התרבותית שיצרו היהודים לאורך שנותיהם באירופה.

מהי הטריטוריה הנכונה לעם היהודי – האורתודוקסים סברו כי זו פולין, יש להישאר בה תוך שמירה על היהדות. הציונים סברו כי זו ארץ-ישראל והחלו לחנך את הנוער ולהכשיר אותו לעלות לארץ ולתרום להקמת המדינה. הבונד סברו כי יש לפעול להשגת אוטונומיה ליהודים בפולין וקבלת זכויות מיעוטים בתחום החינוך, התרבות והדת.

שאלה מספר 10

סעיף א'

שניים מהמנהיגים שפעלו בקרקוב בתקופת השואה, בדרכים שונות זו מזו, וראויים לכינוי מנהיג - על הנבחן לבחור באחד מתוך כל קבוצה מהבאים, ולגבי כל אחד מהם להציג הסבר מדוע הוא ראוי לכינוי "מנהיג", להציג את פעילותו ולהציג דילמה אחת שחוה.

מנהיגות רשמית, ממונה בגטו – ראשי היודנראט –

ד"ר מרק ביברשטיין – ראוי לכינוי מנהיג – היה המנהיג הממונה מטעם הנאצים על הגטו. מנהיג בעל כורחו. הצגת אופן הבחירה בו והאופן בו בחר את המועצה. הצגת פעולות הסעד של היודנראט תחת ראשותו וסיום תפקידו במסגרת אירועי אוגוסט 1940. דילמה אפשרית – הפנייה ליהודים בקהילה להצטרף למועצה. הניסיון לתת אשרות שהייה בעיר במסגרת הוועדה באוגוסט 1940, בניגוד להנחיות הנאצים ותוך סיכון חיים – מה שגרם לסיום תפקידו ומותו.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

ד"ר ארתור רוזנצוויג – ראוי לכינוי מנהיג – היה המנהיג הממונה מטעם הנאצים על הגטו. מנהיג בעל כורחו. הצגת הבעיות והקשיים של היודנראט בגטו וההתמודדות שלו איתם, הצגת יחס האוכלוסייה ליודנראט. דילמה אפשרית – ההתמודדות במחסור מול התפקיד לדאוג לצרכי הקהילה בגטו. רישום היהודים במסגרת אקציית יוני והניסיון לתת אשרות לחיוניים מעבר למכסה – מה שגרם לגרושו עם משפחתו ומותו.

מנהיגות תנועות הנוער – מנהיגות מתנדבת –

אהרון דולק ליבסקינד – ראוי לכינוי מנהיג – הוביל את תנועת הנוער עקיבא במהלך הכיבוש, הקים את מחתרת החלוץ הלוחם ואת פעולות המרד. הצגת התמודדותו בימי הכיבוש הראשונים, הפעילות בזמן הכיבוש והקמת הגטו, הקמת חוות קופליני במסגרת תפקידו במוסד העזרה העצמית היהודית, הקמת החלוץ הלוחם, השתתפות במבצע ציגנריה ומוות במסגרתו.

דילמה להציג – מעבר מתנועת נוער למחתרת פולנית לחבור אליה.

צבי השק באומינגר – ראוי לכינוי מנהיג – הוביל את תנועת הנוער השומר הצעיר במהלך הכיבוש, הקים את מחתרת איסקרא והוביל את פעולות המרד. הצגת פעולתו עם הכיבוש, הקמת איסקרא, השתתפות במבצע ציגנריה בו מצא את מותו. דילמה להציג – יצירת שת"פ עם החלוץ הלוחם, הפסקת הפעילות באוקטובר לאור לחץ המחתרת הפולנית.

מירה גולה – ראוי לכינוי מנהיג – דחפה את המחתרות היהודיות לשת"פ ולפעילות אלימה נגד הנאצים. הצגת פעולתה לפני ההגעה לקרקוב, את קשריה עם שתי המחתרות והשתתפותה בפעילות המבצעית עד שמצאה את מותה לאחר ציגנריה. דילמה להציג – הפסקת הפעילות באוקטובר לאור לחץ המחתרת הפולנית.

סעיף ב'

גטו קרקוב הוקם במרץ 1941. פעולות בתחום החינוך והתרבות שיזמו היהודים בגטו קרקוב – על הנבחן להציג שלוש מאלה:

בתחום הדתי: למרות כל האיסורים המשיכו להתקיים בגטו חיי דת, היו שלושה בתי כנסת פעילים, אורגנו מקומות תפילה בבתים פרטיים, נחגגו חגים והקיפו על שמירת השבת, גם מי שקודם לכן לא הקפיד בכך. רבנים המשיכו ללמד לימודי דת בסתר ובגטו התקיימה מחתרת של בני נוער חרדי שחיפשו נחמה בתפילה.

בתחום החינוך: מורים קיימו לימודים בסתר לילדים בגיל בית ספר יסודי, גם בבתי היתומים בגטו לימדו את הילדים, הוקמו גני ילדים ביוזמה פרטית, וארגון הצינטוס תרם להפעלת מספר מעונות ילדים ויתומים.

בתחום התרבותי: בבתי היתומים אורגנו מופעי בידור לילדים, למבוגרים היו כמה מקומות מפגש חברתי בגטו, ביניהם בית הקפה "פולוניה" בו נגנה תזמורת והאורחים רקדו ושרו, בבית המרקחת של פאנקייבויץ' ביקרו עורכי עיתונים, רופאים ועורכי דין, אמנים מכל התחומים, שם נפגשו והתווכחו בענייני דיומא. אורגנו בגטו מופעים וקונצרטים שקבלו הרשאה מהשלטונות מתוך כוונה להשלות את היהודים שהגטו הוא מקום בטוח ובו מתקיימים חיי שגרה.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

בגטו הוקם מדור תרבות שארגן פעילויות תרבותיות תחת צנזורה נאצית קפדנית. לדוגמא, המשורר מרדכי גבירטיג ידע להתאים את שיריו לרגעי השמחה והעצב של היהודי הפשוט ואליו נוספו יהודים רבים שמצאו מפלט מהמציאות היומיומית על ידי כתיבת שירה וקריאת ספרים. מפגשים רבים של בני נוער התקיימו בדירות ולעיתים הפכו למסיבת שכרות "רצינו לשמור על חיים נורמאליים ככל האפשר... המשכנו ללמוד, לשיר, לרקוד, התרקמו האהבות הראשונות", כך כתבה מרים עקביא בספרה "נעורים בשלכת".

החוקרת פליציה קראי מכנה פעולות אלה "המאבק על התקווה" מפני שהן היו התנגדות לניסיונם של הנאצים לשבור את מורל היהודים ואת החוסן הנפשי שלהם. כחלק ממימוש עקרונות האידיאולוגיה הנאצית בקשו הגרמנים לחסל כל ביטוי או צורה של חיי תרבות יהודיים משתי סיבות:

א. סיבה אידיאולוגית – היהודים מזיקים ובלתי אנושיים, ולכן אינם זקוקים לערכי תרבות.

ב. סיבה פסיכולוגית – פולחן דתי וחינוך מחזקים את כוח העמידה של היהודים ואת כוחם המוסרי, דבר אותו רצו הנאצים למנוע.

רבים מיהודי הגטו ראו בפעילות תרבותית-רוחנית ערך עליון, חלק מהמאבק היומיומי שתרתם לחיזוק הנפש וכוח העמידה. לכן הפעולות שעשו היו בעצם מאבק על התקווה לחיים ולנורמאליות מעטה בתוך הקושי שיצר הגטו.

פרק שני

הנבחרים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 11-12.

שאלה מספר 11

בקרוב פעלו במהלך המלחמה כמה מחתרות – יהודיות ופולניות. **בקרוב לא היה אפשרי לארגן מרד כלכלי מהסיבות הבאות –**

מחתרות יהודיות שמתקשות לשתף פעולה – יש להציג את חילוקי הדעות בין המחתרות לגבי מקום המרד, המחותרת הפולנית שנכון לחבור אליה, מטרות המרד.

מחתרות פולניות שלא מעוניינות בשיתוף פעולה עם היהודים – יש להציג את "התנפצות אגדת היערי" של "החלוץ הלוחם", בניסיון לחבור לפרטיזנים, ואת תגובת המחותרת הפולנית בעיר כאשר הנאצים האשימו אותם בפעולות היהודים, בצד תחושת "איסקרא" כי הם מוגבלים בפעילותם.

ניתן להוסיף גם את הקשיים לקיים מרד בגטו – סיבה גיאוגרפית, התנגדות אוכלוסיית הגטו, גטו ללא הנהגה לשת"פ והחשש מהאחריות הקולקטיבית והענישה הצפויה של הנאצים.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

כיצד השפיע מצב זה על דרכי הפעולה של החלוץ הלוחם – יש להציג את הקמת המחותרת ללא חברי תנועת השומר הצעיר, יציאה לשרשרת פעולות בעיר לאחר ניסיון החבירה הכושל לפרטיזנים, חבירה לאיסקרא להוצאת מבצע ציגנריה בדצמבר 1942.

שאלה מספר 12

החוקרת פליציה קראי מכנה את ראשי היודנראט "השליטים המדומים של הגטו" מהסיבות הבאות: בחיי היום-יום בגטו שלטו חברי היודנרט. ליודנרט, ששימש כהנהגה מוסכמת, הוענקו סמכויות רבות לניהול חיי הגטו והתושבים היו צריכים למלא אחר הוראותיהם. אי לכך, ראו בהם תושבי הגטו את השליטים. אך בפועל, חברי היודנרט היו חסרי אונים אל מול הנאצים שהיו השליטים האמיתיים מאחר והם מונו בכפייה, נאלצו לפעול על פי הוראותיהם ואף שלמו בחייהם על כל אי ציות.

פעילות של היודנראט לרווחת תושבי הגטו – על הנבחן להציג שלוש דוגמאות מאלה:

1. היודנרט הקים ועדת בריאות שערכה ביקורת שיטתית בבתים ובחצרות, כמו כן הוקמו "תחנת חיטוי" ובית מרחץ ציבורי. בגטו הופעלו 4 בתי חולים.
2. היודנרט נעזר בפעולות "מוסד העזרה העצמית" במתן מחסה, אוכל וטיפול ביתומים.
3. היודנרט חילק את המזון שקיבל מהרשויות הגרמניות בין החנויות בגטו בהן קבלו היהודים את המנות לפי תלושים מיוחדים שניתנו רק לבעלי הקנקרטה ואישורי העבודה ("התושבים החוקיים" בגטו)
4. הוקמו מטבחים ציבוריים לנזקקים.
5. היודנרט הקציב שני בניינים לטובת "ארגון בעלי המלאכה היהודי" – ארגון שיזם מציאת מקומות עבודה בתוך הגטו. לשם הובאו בעלי מלאכה כגון תופרים, סנדלרים, חייטים ועוד. "המפעל" נקרא "אופטימה" והעבודה בו הייתה מבוקשת מאוד על אף שהייתה מפרכת.
6. היודנראט תמך בפעילות החינוך והתרבות, הן הגלויה והן הסמויה.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

נושא 4 – מלחמת העצמאות

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 13-14 (פרק ראשון)

ועל אחת מהשאלות 15-16 (פרק שני).

פרק ראשון

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 13-14.

שאלה מספר 13

סעיף א'

חלקה הראשון של מלחמת העצמאות (דצמבר 1947 – סוף מרץ 1948) התנהלה בין היישוב היהודי לבין ערביי ישראל. בתקופה זו הייתה ידם של ערביי ישראל על העליונה. היישוב היהודי חווה קשיים גדולים בתחום הצבאי, המדיני והכלכלי. שלטון המנדט הבריטי הקשה על יכולתו של היישוב היהודי להתמודד עם הקשיים שחווה, דבר אשר הגביר את המצוקה. ארבעה חודשים של קשיים בלחימה מול ערביי ישראל הגיעו אל קיצם בתכנית ד.

היתרונות של היישוב היהודי ע"פ הקטע הם: יתרון כלכלי, הנהגה מגובשת ומקובלת על העם, מבחינה מורלית האתוס הוא של "להיות או לחדול".

על הנבחן להרחיב בנוגע לכל יתרון.

יתרון כלכלי – "הקהילה היהודית המגובשת הקטנה בארץ ישראל שפעה חיוניות כלכלית"

היישוב היהודי בארץ ישראל היה יישוב יצרני, אשר הביא עמו מארצות המוצא ידע טכני, מדעי, כלכלי, טכנולוגיה וגם ממון רב לפיתוח היישוב והתשתיות. היישוב הערבי היה פרימיטיבי יחסית ליישוב היהודי ולכן נשען על הפיתוח היהודי. לדוגמה, התחבורה הציבורית של היישוב היהודי, מרפאות ומוצרים של מפעלי מזון.

בן גוריון הבין, כי כוחו של היישוב היהודי גדול בכל הנוגע לכלכלה, והיישוב הערבי נשען עליו פעמים רבות. בן גוריון הניח, כי פגיעה כלכלית תהיה אפקטיבית יותר מפגיעה צבאית, ותביא מהר יותר להשקטת הארץ. במרץ 1948, מקימה ההגנה את המרכז ללחימה כלכלית, בעקבות הנחיה של בן גוריון.

בין הפעולות ששימשו את המרכז ללוחמה כלכלית היו פגיעה במכירת מצרכים, סימון דרכים שפגיעה בהן תביא לפגיעה במסחר, שיבוש העברת מצרכים בסיסיים ליישובים ערביים כגון חשמל, קמח ומים.

הלוחמה הכלכלית הייתה אפקטיבית מאוד: קשיים כלכליים, אגירת מזון, פיגור בתשלום משכורות, לוחמים לא קיבלו משכורות במשך תקופה ארוכה, עליות מחירים וחוסר במוצרים בסיסיים ואף חוסר בדלק. כל אלו פירקו את החברה הערבית והחלישו אותה. המצב הבלתי נסבל שיצר המרכז ללוחמה כלכלית, עבור ערביי ישראל, הביא רבים מהם לעזוב את ביתם ולעבור למדינות ערב השכנות.

הנהגה מגובשת ומקובלת על ידי העם – "הקהילה היהודית (..) יכלה לפעול כמצבור של עוצמה הודות לארגון ולניהול יעילים".

לכוחות היהודיים הייתה הנהגה מגובשת ומוסכמת שכללה ארגון צבאי שידע לפעול תוך שיתוף פעולה פנימי ודרג מדיני אשר הנחה את פעולת הכוחות הצבאיים. הכוח הצבאי היה כפוף אך ורק לדרג הפוליטי. הכוח הצבאי היה ממושמע, יעיל ועקבי. ההנהגה המדינית הייתה מקובלת על העם, וכן גוריון קיבץ בידיו סמכויות מדיניות וצבאיות רבות כנציג העם.

זאת בניגוד לכוחות הערביים, אשר היו מורכבים מכנופיות ובעלי אינטרסים, חסרי אתיקה צבאית וחסרי הנהגה מדינית מקובלת כהנהגה המדינית של הישוב היהודי.

אתוס של "להיות או לחדול" – "היישוב התאפיין גם באחדות מטרה ובפחד משותף מפני שואה חדשה שהוליד רמות גבוהות של מוטיבציה".

המלחמה מול ערביי ישראל הייתה מלחמה שבה נעדרו הגבולות. הלחימה התקיימה בתוך היישובים והדרכים, כלומר, הייתה זו מלחמה על הבית באופן מילולי. בנוסף על כך, המלחמה התקיימה לאחר מלחמת העולם השנייה ושואת היהודים שבעקבותיה נוצרו המוני פליטים יהודים באירופה שלא היה להם מקום אחר מלבד א"י. אלו יצרו מצב שבו לעולים וליהודים הוותיקים בא"י הייתה ההרגשה כי המלחמה היא מלחמה קיומית. ולכן האתוס היה "להיות או לחדול". הלוחמים ידעו, כי הם נמצאים בשעה היסטורית וכניעה פירושה איבוד החלום למדינה יהודית.

נקודות התורפה של היישוב היהודי (על הנבחן לציין לפחות שלוש):

- א. ערים מעורבות: באופן טבעי הפכו הערים המעורבות מדוגמת יפו, חיפה, עכו וצפת, למוקדי לחימה עזים בין היישוב היהודי לערביי ארץ ישראל. לצד "ההגנה" השתתפו בקרבות גם אנשי האצ"ל והלח"י, אשר היו כוחות לחימה עירונית. הכוחות היהודים נאלצו להתמודד עם אש צלפים, עם הזרמת אספקה לתושבים היהודיים של הערים המעורבות, אבטחת צירי תנועה והתמודדות עם פלישות מן השכונות הערביות אל השכונות היהודיות.
- ב. המאבק על ירושלים היה קשה במיוחד, שכן ירושלים נותקה משאר חלקי הארץ על ידי הכוחות הערביים ששלטו בדרכים אליה ושיטת השיירות, במסגרתה מוגנו משאיות ואוטובוסים, אשר עלו בשיירה לירושלים בכדי לספק לה מזון.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכוניםטים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

- בירושלים הונהג קיצוב, שמטרתו לחלק את המים והמזון לתושבים באופן מסודר והגיוני שיאפשר לאוכלוסייה היהודית לשרוד את התקופה הקשה.
- ג. יישובים מבודדים: מדיניות הנהגת היישוב היהודי בארץ ישראל הייתה, כי אין לסגת מאף יישוב יהודי, אף לא כזה המבודד ומנותק משאר חלקי הארץ. "ההגנה" פרסה את כוחותיה להגנת היישובים היהודים המבודדים, בדרום, בצפון ובאזור ירושלים. יישובים יהודים מבודדים היו "טרף קל" לערביי ארץ ישראל. יישובים אלו היו מנותקים ממוקדי הכוח של היישוב היהודי, פעמים רבות חסרי הגנה והיה ניתן לנתקם מאספקה בנקל.
- ד. תשתיות היישוב היהודי בדגש על הדרכים: התשתיות היו נקודת תורפה שערביי ארץ ישראל הרבו לחבל בהם. צירי תנועה, קווי חשמל וקווי אספקת מים היוו מטרה. נקודת התורפה הרגישה ביותר הייתה הדרך לירושלים. ערביי ישראל, הכנופיות הערביות כוחות קאוגיי השתלטו על דרך זו ומנעו מהתנועה היהודית להעלות אספקה וחיילים לירושלים. היישוב היהודי ביקש לפרוץ את הדרך באמצעות שיטת השיירות. שיטת השיירות עשתה שימוש במשאיות ורכבים ממוגנים, אשר נשאו אספקה בדרך לירושלים והיו מגובים בעשרות אנשי "הגנה" חמושים. יחד עם המיגון וכוחות "ההגנה", שיטת השיירות הוכחה כבלתי מוצלחת, בעיקר לאור הכישלונות החוזרים בחודש מרץ 1948, המכונה "מרץ השחור" (על כך נלמד בהמשך).
- ה. תנאי לחימה מגבילים תחת המנדט הבריטי: הבריטים הבהירו לראשי היישוב היהודי בארץ כי לא יאפשרו הכנסת אמצעי לחימה לשטח ישראל, עד היום בו יעזבו. כמו כן, יגבילו את העלייה היהודית לארץ וימנעו הגעה של כוחות לוחמים יהודים לארץ ישראל. בפועל, היישוב היהודי הצליח להבריח אמצעי לחימה. את חלקם הוא ייצר בארץ. אולם, אמצעי הלחימה הכבדים – מכונות ירייה, תותחים, מטוסים, טנקים, ספינות – לא יכול היה היישוב היהודי להבריח כל עוד הבריטים שלטו בארץ. בנוגע לעלייה היהודית, היישוב היהודי המשיך לתמוך בהעפלה (העלייה הלא חוקית של יהודים לארץ ישראל) – אך מספר המעפילים היה מינורי לעומת הצורך של היישוב היהודי בלוחמים. בנוסף, כל עוד הבריטים שלטו בא"י ל"הגנה" לא הייתה האפשרות להשתלט על אזורים ולהחזיק בהם. כל פעולה של כיבוש הייתה נתפסת בעיני הבריטים כהפרה של ריבונותם ולכן הייתה זוכה להתנגדות בריטית צבאית. דבר זה הקשה בעיקר על ההתמודדות עם השתלטות של הערבים על הדרכים.
- ו. תפיסת לחימה הגנתית ולא התקפית: "ההגנה" בחרה במגנה מסיבות מדינית וצבאית, וזה הביאה אותה לקושי בהתמודדות עם היוזמה הערבית – הערבים בחרו היכן, מתי ואיך לתקוף וכוחות היישוב נאלצו להתגונן בלבד כך שהיו לאורך כל התקופה בעמדת נחיתות.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

סעיף ב'

ההשפעה שהייתה לנוכחות הבריטים בא"י בשלב הראשון של המלחמה הייתה הרסנית עבור היישוב היהודי. נוכחותם של הבריטים מנעה מ"ההגנה" להתמודד כראוי עם האתגרים שהעמידה לחימת ערביי ישראל בפני היישוב היהודי. הדבר דחף את היישוב היהודי לעבר התמוטטות שרק היציאה לתכנית ד' מנעה אותה.

הסברים אפשריים להשפעה ההרסנית של נוכחות הבריטים על השלב הראשון של המלחמה הם:
מניעת אמצעי לחימה עבור היישוב היהודי בא"י, מניעה מהיישוב היהודי לכבוש ולהחזיק בשטחים במסגרת הלחימה מול ערביי ישראל, מחויבות הישוב לפעול במחתרת ולא בגלוי.

הבריטים הבהירו לראשי היישוב היהודי בארץ כי לא יאפשרו הכנסת אמצעי לחימה לשטח ישראל, עד היום בו יעזבו. כמו כן, יגבילו את העלייה היהודית לארץ וימנעו הגעה של כוחות לוחמים יהודים לארץ ישראל. בפועל, היישוב היהודי הצליח להבריח אמצעי לחימה. את חלקם הוא ייצר בארץ. אולם, אמצעי הלחימה הכבדים – מכונות ירייה, תותחים, מטוסים, טנקים, ספינות – לא יכול היה היישוב היהודי להבריח כל עוד הבריטים שלטו בארץ.

בנוגע לעלייה היהודית, היישוב היהודי המשיך לתמוך בהעפלה (העלייה הלא חוקית של יהודים לארץ ישראל) – אך מספר המעפילים היה מינורי לעומת הצורך של היישוב היהודי בלוחמים.

בנוסף, כל עוד הבריטים שלטו בא"י ל"הגנה" לא הייתה האפשרות להשתלט על אזורים ולהחזיק בהם. כל פעולה של כיבוש הייתה נתפסת בעיני הבריטים כהפרה של ריבונותם ולכן הייתה זוכה להתנגדות בריטית צבאית. דבר זה הקשה בעיקר על ההתמודדות עם השתלטות של הערבים על הדרכים.

"שיטת השיירות" היא תוצאה ישירה של הצורך להמשיך ולפעול במחתרת בשלב זה של המלחמה. השיטה הייתה תנועה עם נשק מוסווה, נשק קל בלבד, ללא כוח חילוץ או סיוע ולכן גם לא הצליחה לתת מענה טוב למתקפות הערבים בצירי התנועה עד ל"משבר השיירות" במרץ 1948.

שאלה מספר 14

סעיף א'

ב- 15 ביולי 1948 קראה מועצת הביטחון לכל הצדדים והורתה להם כי יפסיקו את האש אחרת ינקטו נגדם סנקציות. הפעם לא נקבע זמן לסיום ההפוגה. הדרישה הייתה שההפוגה תימשך עד שימצא פתרון מדיני. הוראה זו באה בעקבות הגשת מסקנותיו של ברנדוט (נציג האו"ם לאזור) למזכיר האו"ם. דוד בן גוריון אינו מוכן לקבל זאת ומבקש להכריע את צבאות ערב בשדה הקרב. לדידו רק הכרעה בשדה הקרב תשאיר את הנגב בידי ישראל, תאפשר לכפות על מדינות ערב הסכמי שביתת נשק ותקבע את גבולות המדינה בפועל. על כן הוא מזרז סדרת מבצעים נגד צבאות ערב.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

המניעים ליוזמת התקיפה הישראלית במהלך ההפוגה השנייה:
רצון למנוע מתכנית ברנדוט להתממש -

עם כניסת ההפוגה הראשונה בקרבות לתוקף, ברנדוט מנצל את חלון הזמנים על מנת לגשר בין היהודים לערבים ולהביא לפנייהם הצעת פשרה, שתמנע את החזרה לקרבות. בסוף יוני הוא מגיש את תכניתו הכוללת את הסעיפים הבאים:

1. הגליל, העמקים הצפוניים ומישור החוף יועברו לידי מדינת ישראל.
 2. המרכז ההררי, הדרום והנגב יועברו לשלטונה של מדינה ערבית שתסופח לעבר-הירדן ותהיה תחת שלטון ירדני.
 3. ירושלים תועבר לשלטון הירדנים תוך הענקת אוטונומיה ליהודים החיים בתחומה.
 4. יוקם פרלמנט משותף ישראלי-ערבי שיקבע את מדיניות ההגירה לארץ.
- תכנית ברנדוט מוציאה מידי מדינת ישראל את עתודת הקרקע שלה, כלומר את הנגב. דוד בן גוריון מבקש למנוע מתכנית זו להתממש וזו רק על ידי קביעת עובדות בשטח, כלומר, השתלטות על הנגב בכוח הזרוע. מבצע "יואב ומבצע "חורב" התקיימו מול המצרים וביקשו בין היתר להוציא מידם את השליטה בנגב.

בן גוריון מבקש להכריע את צבאות ערב על מנת להגיע למו"מ על הסכמי שביתת הנשק ממקום של כוח: בן גוריון מבין כי נותר חלון זמן קצר ביותר ללחימה, עד שהאו"ם ידרוש מהצדדים הלוחמים לסיים את הלחימה בתיווכו, באמצעות תכניות פיוס היכולות לפגוע באינטרסים הישראליים. לכן, ביקש לקבוע עובדות בשטח, על ידי הכרעת צבאות ערב. הכרעה צבאית של צבאות ערב יאפשרו למדינת ישראל להגיע אל המו"מ ממקום עוצמתי ולהציב דרישות ישראליות.

מבצעי "יואב" ו"חורב" מכוונים נגד הכוח המצרי. עם הכרעתו יתפנה צה"ל להכריע גם את הצבא הירדני.

בן גוריון מבקש לזרז את הכרעת צבאות ערב:

מלחמת העצמאות נמשכה מדצמבר 1947 ושיתקה את היישוב היהודי. מדינת ישראל הצעירה נזקקה לסיום הקרבות על מנת לבנות עצמה מבחינה כלכלית, תרבותית, מדינית, צבאית ולהעלות את הפליטים היהודיים מאירופה ואת העולים החדשים מתפוצות העולם. על כן ביקש דוד בן גוריון להכריע את הצבא המצרי הגדול במבצעי "יואב" ו"חורב".

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

סעיף ב'

על פי הקטע ועל פי מה שלמדנו בכיתה, **הסיבות להגביל את הכיבושים** של מבצע "יואב" הם: התמודדות עם אוכלוסייה ערבית גדולה, הסתבכות עם מעצמות העולם וחוסר בתקציב.

התמודדות עם אוכלוסייה ערבית גדולה – "הסתבכות במרחב ערבי עוין הייתה כופה עלינו בררה שלא היינו יכולים (..) לעמוד בפניה: גרוש מאות אלפי ערבים שבעת ההיא כבר לא היו נוטשים את בתיהם ובורחים מפנינו, או קבלתם לתוכנו".

על פי ציטוט זה, ההשתלטות על אזורים נוספים במסגרת מבצע "יואב" הייתה מביאה עם כיבוש הקרקע גם כיבוש של מאות אלפי ערבים. במצב שכזה מדינת ישראל הייתה נאלצת להתמודד עימם – או לגרשם, שכן באותה תקופה הערבים באזור זה נתפסו כ"גיס חמישי" העלול לסייע למדינות ערב במסגרת מלחמת העצמאות – או לתת להם מעמד אזרחי. שתי האפשרויות היו גרועות עבור מדינת ישראל בתקופת מלחמת העצמאות שכן לא ביקשה לסלק אף אדם מאדמתו באופן ומאידך לא הייתה מעוניינת להוסיף לשטחה אוכלוסייה ערבית שבה היא נלחמה.

הסתבכות עם מעצמות העולם - "צעד כזה (..) היה מביא בהכרח לסכסוך קשה עם המעצמות". תקופת מלחמת העצמאות התאפיינה ביחסים בינלאומיים מורכבים בין מדינת ישראל ומעצמות העולם. מדינת ישראל לא זכתה לגיבוי חד משמעי מאף מעצמה עולמית גדולה. מדינות ערב, לעומת זאת, זכו לגיבוי בריטי. כל כיבוש של אזורים ערביים היה עלול לעורר קונפליקט בין לאומי בין מדינת ישראל לבריטניה ואולי לסחוף לתוכו גם מעצמות נוספות כגון ארה"ב ובררה"מ.

מצב כלכלי קשה – "קופת המדינה הייתה ריקה..."

מדינת ישראל כמה כמה חודשים לפני המבצע המדובר, ונמצאה בעיצומו של תהליך בנייה – קליטת עלייה גדולה, התארגנות המשק בהתאם לצרכים המשתנים וכל זה תוך כדי ניהול מלחמה הגוזלת משאבים רבים ומהווה נטל גדול לאור העובדה שהיא נמשכת זמן רב מאוד. המשך הכיבושים, הכנסת אוכלוסייה נוספת לאחריה המדינה היו גוזלים ממנה משאבים רבים ונוספים שאינם בנמצא.

גישה נוספת בסוגיה זו תגרוס כי מלחמת העצמאות הינה הזדמנות חד פעמית לעם היהודי השב לארצו לקבוע את גבולות המדינה ההיסטורית בהתאם לשאיפות של העם היהודי ומתוך כך להכיל בתוכה את הרי יהודה ושומרון שהם חלק מהמולדת ההיסטורית של העם היהודי. עצם העובדה שהותקפנו על ידי אויבנו מהווה לגיטימציה להרחבת הטריטוריה הישראלית ללא קשר לגבולות החלוקה של החלטה 181 של האו"ם.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

פרק שני

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 15-16.

שאלה מספר 15

סוגיית ירושלים במלחמת העצמאות הינה מורכבת. בהחלטה 181 של האו"ם נקבע, כי ירושלים תהיה שטח בשליטה בינלאומית. ברם התקדמות מלחמת העצמאות ותוצאות חודש הפלישה שפיצלו את העיר לשני אזורים - האזור המזרחי בשליטת ירדן והאזור המערבי בשליטת ישראל הביאו לכך שההחלטה בנוגע לבינאום העיר לא יצאה לפועל.

שני צעדים שבצעה מדינת ישראל להחלת ריבונותה על ירושלים הם: יצירת משטר צבאי ישראלי בירושלים והעברת מוסדות המדינה לירושלים.

יצירת משטר צבאי ישראלי בירושלים: בחודש יולי 1948 החליטה הממשלה, כי ירושלים תהיה כפופה לשלטון צבאי ישראלי. כבר בראשית אוגוסט מונה דב יוסף למושל הצבאי בירושלים. הממשל הצבאי סייע לביסוס הריבונות הישראלית בירושלים באופן הבא: הוא אפשר התחלת סטטוס קוו, שבו מדינת ישראל שולטת באזורה המערבי של ירושלים ומנהלת אותו כראות עיניה. ההנהגה היהודית ידעה כי קשה עד בלתי אפשרי לשנות סטטוס קוו לאחר שהחל.

העברת מוסדות המדינה לירושלים: בתאריך 14 ספטמבר 1948 הוקם בירושלים בית המשפט העליון של מדינת ישראל. בתאריך 17 פברואר 1949 נפתחה ישיבת הכנסת הראשונה, והושבע הנשיא הראשון, חיים ויצמן. בדצמבר הונחתה גם הממשלה להעביר את כל ישיבותיה לעיר. צעד זה תרם לביסוס הריבונות הישראלית על ירושלים באופן הבא: בעצם העברת המוסדות העליונים של המדינה הצעירה לירושלים, ישנה אמירה חזקה ביותר לגבי מעמדה של העיר עבור המדינה. התלמיד יכול לפרט צעדים נוספים – הכרזה על העיר כחלק מהמדינה ומינוי ראש עיר, התחלת יישוב השכונות הערביות שננטשו ע"י עולים חדשים כבר בפברואר 1949.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

שאלה מספר 16

מדינות ערב סלדו מהחלטת האו"ם 181 וביקשו לבטל אותה באופן דיפלומטי או בכוח הזרוע. אולם, מאחורי הרטוריקה הלוחמנית של הליגה הערבית ומנהיגי מדינות ערב, אשר הבטיחו להשמיד את היישוב היהודי בארץ ישראל בתוך עשרה ימים, הסתתרה רשת של אינטרסים ומלחמות פנימיות. היציאה למלחמה לא תאמה את האינטרסים של כל מנהיגי מדינות ערב. יחד עם זאת, מדינות ערב נדחפו ליצירת קואליציית פלישה ערבית לארץ ישראל. **הסיבות שהובילו את מדינות ערב לפלוש למדינת ישראל הן (על הנבחן להציג לפחות שלושה):**

1. **חיסול ישראל כמדינה** - החשש מהקמת מדינה יהודית באזור, והרצון המשותף של כל המדינות הערביות "לעקור את הנגע הציוני מעל אדמת המזרח התיכון".
2. **התגייסות לעזרת ערביי א"י** - מדינות ערב חששו שיואשמו בהפקרת ערביי ארץ ישראל, וגם אם לא סברו כי מגיעה להם מדינה ריבונית משלהם, רצו להוכיח נאמנות במסגרת האומה הערבית.
3. **שאיפות להתרחבות טריטוריאלית** - רצון של חלק מהמדינות לתפוס שטחים בא"י ולהשתלט עליהם. חלק ממדינות ערב לא רצו לאפשר לערביי א"י הקמת מדינה עצמאית בשטח פלסטיני אלא שאפו לספח שטחים לעצמן, לחלק בינן את השטח.
4. **מאבק סמוי על הובלת העולם הערבי** - בין מדינות ערב מאבק פנימי על ההובלה וההנהגה של העולם הערבי. מאבק בעיקר בין מצרים לה יש את ההגמוניה וההובלה עד כה לבין מדינת ירדן השואפת להתחזק, לגדול ולהוביל. המלחמה באזור שימשה הזדמנות לבחון את ההובלה ולאתגר אותה.

מדינת ישראל הייתה מעוניינת לצאת להפוגה הראשונה מהסיבות הבאות:

1) אינטרס צבאי – מערך הכוחות הלוחמים:

- א. מצב הלוחמים היהודים: הלוחמים היהודים פעלו בשטח מסוף נובמבר 1947. הם היו תשושים ושחוקים, שלא כמו הכוחות הערביים הרעננים, אשר לחמו במשך פחות מחודש. התשישות הייתה גם תוצר של שילוב לוחמים בלתי מיומנים (העולים החדשים שגויסו מיד) עם כוחות מיומנים. במצב שכזה הנטל נפל על הכוחות המיומנים, אשר נזקקו לתדרך את הכוחות הצעירים וללחום במקביל.
- ב. הכוחות הבלתי מיומנים הפכו מפוחדים ותשושים לא פחות מן הכוחות הוותיקים צורך בלוחמים נוספים: הכשרת לוחמים חדשים מצריכה זמן. הפוגה בקרבות תעזור להכשרת חיילים חדשים, אשר ירעננו את שורות הלוחמים התשושים.
- ג. צורך בחימוש: מדינת ישראל נזקקה נואשות לחימוש כוחותיה. בן גוריון ידע כי לאו"ם אין את היכולת לפקח באופן מלא על הכנסת נשק למדינת ישראל במידה ותחל ההפוגה, ולכן תמך בה. במהלך ההפוגה מדינת ישראל מחמשת עצמה בנשק שהייתה זקוקה לו.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

2) מצב ירושלים:

מצבה של ירושלים בחודש הראשון לחגימה היה גרוע. הירדנים השתלטו על מזרח ירושלים כולל על הרובע היהודי. בנוסף, הירדנים שלטו על לטרון המשקיפה על הדרך לירושלים מגובה רב, כך שיכלו למנוע כל ניסיון ישראלי לפרוץ את הדרך לירושלים. ירושלים הייתה נתונה שוב במצור.

בן גוריון ייחס חשיבות עליונה למערכה על ירושלים. יחד עם זאת, ידע כי מערכה על לטרון עלולה להתרחש זמן רב ואפילו לא להצליח. לכן, רצה לקדם סליחה מהירה של דרך סודית לירושלים – שמה "דרך בורמה". בן גוריון ביקש לפקח בעצמו, להגיע לאתר הבנייה ולהבטיח את סלילתה. לשם כך היה זקוק להפוגה בקרבות.

הדגמה משתי חזיתות: החזית מול הירדנים והחזית מול המצרים.

בחזית הירדנית: הירדנים משיגים שליטה בדרך לירושלים ובמזרח ירושלים, זאת תוך כיבוש הרובע היהודי.

- א. **ניתוק ירושלים:** הירדנים מרכזים כוחות בסביבת ירושלים בניסיון לנתקה ולכבשה. הם עולים על לטרון, דבר הנותן להם יתרון אסטרטגי על ישראל, בשל מיקומו וגובהו.
- ב. **הכנעת הרובע היהודי בירושלים:** כפועל יוצא מניתוק ירושלים משאר חלקי הארץ ובלימת התקיפות היהודיות לפריצת ירושלים, נכנע בסוף מאי הרובע היהודי בעיר ירושלים. זהו הישג אסטרטגי ובעיקר מורלי, לכוחות הערביים הלוחמים.

בחזית המצרית: המצרים מנתקים את הנגב וכובשים ישובים חשובים.

- א. **ניתוק הנגב:** התרכזותם בהתקדמות שני טורי התקיפה, מבלי לרכז כוחות להכנעת הישובים היהודיים שעקפו, מאפשרים למצרים לנתק את רב הנגב ממרכז הארץ. בשלב השני המצרים מנסים לתקוף ולהכניע את היישובים היהודים שנמצאים כעת מאחוריהם.
- ב. **כיבוש קיבוץ יד מרדכי וקיבוץ ניצנים:** מלבד ההישג של ניתוק הנגב, הצליחו המצרים, בקושי רב, לכבוש את קיבוץ יד מרדכי ואת קיבוץ ניצנים. הנקודה הצפונית ביותר שהצליחו להגיע אליה הייתה גשר עד הלום (שקיבל את שמו בשל העובדה שהמצרים לא הצליחו להתקדם מעבר לו).

הן בחזית הירדנית והן בחזית המצרית הכוחות היהודים הולכים ומותשים. ההפוגה הראשונה תאפשר להם לצבור כוחות חדשים ולחזור לחגימה. בנוסף, ההתמודדות עם החזיתות הללו מביאות לידי כך שהנשק הולך ואוזל. ההפוגה הראשונה תאפשר חימוש נוסף. לכך הצטרפו מחיר דמים גבוה בחזיתות הללו וצורך למלא את שורות הלוחמים.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

חלק החובה – החלק ההיסטוריוגרפי

מדינת ישראל בעשור השלישי – עשור של מהפכים

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 33-35.

שאלה מספר 33 - "היחסים הבינלאומיים: עשור של שינויים מופלגים" – מיכאל אורן

סעיף א'

מטרתו הראשית של מאמר זה היא לתאר את השינויים האדירים והתכופים ביחסים הבין לאומיים בין מדינת ישראל לארצות ערב (בעיקר מצרים וירדן), ארה"ב ומערב אירופה, בעשור השלישי למדינת ישראל (1967 – 1977). מטרתו המשנית היא להצביע על האופן בו מלחמת "ששת הימים" ומלחמת "יום הכיפורים" השפיעו על מרקם היחסים הבין לאומיים של ישראל עם אומות העולם ולהיפך. המאמר מציג את מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים כאירועים הראשיים המביאים לסדרת שינויים אדירה עבור מדינת ישראל בזירה הבינלאומית.

ההשפעות של מלחמת הימים ששת הימים על היחסים בין ישראל לבין ארה"ב הם: לטווח קצר – יצירת ברית, לטווח ארוך – יצירת תלות.

מלחמת "ששת הימים" הביאה את ארה"ב להכיר בישראל ככוח האפקטיבי ביותר למניעת התפשטות השפעת ברה"מ במזרח התיכון. יכולתו של צה"ל להשמיד ציוד צבאי סובייטי (שניתן לסוריה ומצרים) הרשים את האמריקאים. היועץ לביטחון לאומי בממשלתו של ניקסון (1969) ביטא את תפיסתה של ארה"ב את ישראל

בצורה הברורה ביותר: "מדינת ישראל היא נושאת המטוסים הגדולה ביותר של ארה"ב, אשר לא ניתן להטביע אותה".

לתמיכת ארה"ב שתי השלכות בנוגע לישראל:

1. **השלכה חיובית:** במהלך העשור השלישי למדינת ישראל, ארה"ב השקיעה במדינת ישראל משאבים כלכליים, מדיניים וצבאיים אדירים. השקעה זו חיזקה את מדינת ישראל.
2. **השלכה שלילית:** תלותה של ישראל באמריקאים גדלה, ובמקביל גדלה השפעתה של ארה"ב על החלטותיה של ישראל. מדינת ישראל ידעה כי הסיוע האמריקאי אינו ניתן לחלוטין בחינם, ושמצופה ממדינת ישראל לשתף פעולה עם המדיניות האמריקאית.

ההשפעה של מלחמת ששת הימים להגיע להסדר שלום באזורנו כוללת את הנקודות הבאות: החלטה 242 באו"ם אליה נאלצה ישראל להגיב, שינוי עמדתה של מדינת ישראל בנוגע להסכמי שלום ותכנית רוג'רס.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

החלטה 242: בשנת 1967, לאחר מלחמת ששת הימים האו"ם קיבל את החלטה 242 למימוש שלום במזרח התיכון. על פי החלטה זו השלום יתבסס על נסיגה ישראלית מהשטחים שישראל כבשה במלחמת ששת הימים ועל הזכות של כל מדינה "לחיות בשלום בתוך גבולות בטוחים ומוכרים". ניסוח זה אינו מחייב גבול מסוים (לא כתוב "הגבולות" אלא "גבול" – יש כאן רמיזה שמאפשרת למדינת ישראל למתוח את הגבול שלה באזורים מסוימים ולהגדיל את שטחה). בנוסף, ניסוח זה אינו מחייב את מדינות ערב להכיר במדינת ישראל – השלום יתקיים בתוך הגבולות ולא בין המדינות.

תגובת ישראל – מנהיגי מדינת ישראל חששו מהיקף החזרת השטחים תמורת שלום ולא אהבו את הניסוח העמום של לשון ההודעה. הם רצו משא ומתן מלא, פנים אל פנים עם מנהיגי מדינות ערב. רק תמורת הסכם מדינת ישראל תהיה מוכנה להחזיר שטחים.

תגובת הערבים – הערבים זעמו על מפתם במלחמה ודרשו לקבל את שטחיהם בחזרה ללא הסכם וללא משא ומתן ישיר.

עמדתה של מדינת ישראל בנוגע להחזרת שטחים כבושים לארצות ערב, עם סיום מלחמת ששת הימים: לאחר הניצחון במלחמת ששת הימים, אשר בה שילשה מדינת ישראל את שטחיה (כבשה את חצי האי סיני, יהודה ושומרון ורמת הגולן), הכריז ראש הממשלה, לוי אשכול, כי כעת עומד בראש מעיינינו כינון שלום בין מדינת ישראל למדינות ערב. לוי אשכול החל לפעול בערוצים מדיניים רבים ולא הציב דרישות קדם להחזרת שטחים, כגון משא ומתן פנים אל פנים עם מנהיגי ארצות ערב. ראש הממשלה אחריו, גולדה מאיר, לא ששה לוותר על שטחים ללא ערבויות ברורות לביטחון ישראל. בשונה מאשכול, גולדה מאיר לא הייתה אקטיבית בנוגע ליוזמת שלום. במהרה **הציבה ההנהגה הישראלית דרישות מקדימות להחזרת השטחים**:

1. **משא ומתן ישיר (פנים אל פנים) עם מנהיגי ערב.**
2. **החזרת שטחים בתמורה לסיום הסכסוך הישראלי ערבי.**

לפיכך, לא יהיו ערוצי משא ומתן מפוצלים בין ישראל למדינות ערב, אלא כל הסכם ומשא ומתן ידון בצורה רחבה כחלק מן הפיוס הכולל בין ישראל ומדינות ערב.

תכנית רוג'רס: בשנת 1968, ממנה ריצ'רד ניקסון (נשיא ארה"ב) את וויליאם רוג'רס למתווך בסכסוך הישראלי-ערבי. רוג'רס מציג 3 תכניות שלום, כאשר התוכנית השנייה שהוגשה בשנת 1970 היא החשובה והמוצלחת ביניהם.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

תכנית רוג'רס כוללת את הנקודות הבאות:

- א. נסיגת ישראל משטחים שכבשה במלחמת ששת הימים (לפי החלטה 242 של מועצת הביטחון של האו"ם, לכינון שלום צודק בין ישראל והערבים בהתאם להחזרת שטחים).
- ב. הכרה בעצמאות המדינות.
- ג. הכרה של שני הצדדים בריבונות של המדינות על הטריטוריה שלהן.
- ד. חתימת הסכם שלום.

ניקסון לוחץ על גולדה מאיר לקבל את ההצעה. הוא מבטיח ערבות אמריקאית לביטחונה של מדינת ישראל בדרכים רבות. בעקבות הבטחותיו של ניקסון, גולדה מאיר וממשלת ישראל מוכנים לדון בהצעת רוג'רס.

סעיף ב'

ביקור נשיא מצרים אנואר סאדאת השפיע על מדינת ישראל באופן הבא:

עם עלייתו של נשיא חדש בארה"ב – קרט, הוא מצהיר על מחויבותו לחידוש המאמץ הבינלאומי לשלום באזור ולמימוש "זכויות הפלסטינים", מאמץ שמשמעו הובלה משותפת של ברה"מ וארה"ב לפתרון הסכסוך באזור.

קריאת קרט לא הרתיעה את בגין וסאדאת שאינם מעוניינים בהתערבות בינלאומית, שניהם התנגדו לשיתוף ברה"מ במעורבות בדיפלומטיה האזורית (נישול ברה"מ ממעורבות באזור היה עבור סאדאת סיכון קריירה ואף סיכון חיים) והחלו בסדרת מפגשים חשאיים שהניחו את הבסיס לתהליך דיפלומטי ששיאו בהסכם שטחים תמורת שלום, הסכם שהיווה דוגמה של פתרון לבעיה הפלסטינית.

לאור היסוס של בגין להחזיר את השטחים, ביצע סאדאת מחווה דרמתית והגיע ב-19 בנובמבר 1977 לביקור בארץ ולנאום רשמי בכנסת בו הצהיר על מחויבות לשיחות שלום פתוחות וישירות.

הביקור פתח תהליך שהביא לשיחות קמפ-דיויד בשנת 1978 ולהסכם שלום עם מצרים – סימון סיומה של תקופה שראשיתה במלחמת ששת הימים בה השתנה מעמדה של ישראל בעולם לרעה. הביקור ובעקבותיו הסכם השלום הובילו לפריצת הדרך הדיפלומטית המשמעותית ביותר בהיסטוריית העימות ולכך שבשני הצדדים – הערבי והישראלי הוגים יותר ויותר בפתרונות דיפלומטיים ולא רק צבאיים. הסכם השלום עם מצרים גם הביא לכך שהאיום על ישראל משכנתה הערבית הגדולה ביותר הוסר.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

שאלה מספר 34 - "הימין הציוני בעשור השלישי: הדרך ל'מהפך'" - אמיר גולדשטיין

סעיף א'

השפעת מלחמת ששת הימים על הימין הציוני במערך הפוליטי בישראל -

גולדשטיין טוען במאמרו כי למלחמה חשיבות עליונה למעמד הימין ובגין כמנהיג - מעבר ממשבר מנהיגות ושפל פוליטי, להשתלבות מלאה, כמו המדינה שנחלצה ממשבר ההמתנה ו"נולדה מחדש" ("הלידה הראשונה" היא מלחמת העצמאות). שלושה היבטים לתהליך התיקון שעברה המפלגה ודמותו הציבורית של בגין בקיץ '67:

א. **תיקון לדימוי הפוליטי** - מדימוי שלילי שדבק בו לאורך השנים (אלטלנה, פרשת השילומים*), לדימוי של פטריוט וג'ינטלמן לאור התפקיד שמילא במהלך המשבר. לשינוי תרם גם תיקון היחסים האישיים עם דב"ג.

ב. **התקרבות השיח** - השיח הציוני לאחר המלחמה השתנה והתקרב לשיח שביטא בגין במשך שנים. שילוב לאומיות ומסורתיות, כריכה יחד של "הגורל היהודי", חרדת חורבן ושואה עם חזון גאולה ותקומה שהיו זרים למסר הציוני הפכו לאחר המלחמה למובנים יותר לציבור הישראלי - אופורית סיום המלחמה נכרכה בגל לאומי שכלל מרכיב דתי-משיחי שנקשר ב"שחרור המולדת" - חווית תקופת ההמתנה כחרדת קיום, כיבוש הכותל, "ארץ התנ"ך" ("יו"ש) והנהירה ההמונית אליהם לאחר המלחמה היו משותפים לציבור רחב שהלך והתקרב למסרי בגין. (המושגים בהם מדברים בשמאל מתקרבים לאלה של הימין - חשיבות המסורת, הקשר היהודי ולא רק הציוני)

ג. **התקרבות רעיונית** - ניצחון המלחמה הפך את רעיון "שלמות המולדת*" למקובל על קבוצות גדולות ומגוונות בציבור. דיון הגבולות שהיה רדום ממלחמת העצמאות התעורר והפעם תאמו הגבולות החדשים את האידיאולוגיה והרטוריקה של חרות. עקרון שלמות המולדת הפך בן יום מאידיאולוגיה של שינוי לאידיאולוגיה של סטאטוס-קוו. המאבק במבקשים לשנות את המפה החדשה התחזק משילוב של טעונים לאומיים-מסורתיים-היסטוריים עם טעונים ביטחוניים ותרגם את התפיסה לכוח פוליטי, מגורם שבלם את הימין הציוני למנוף המתגבר את עוצמתו ואת התמיכה בו. (רעיון אי"י השלמה הפך למשותף גם לרבים בשמאל)

בקיץ 1967, לאור כך שהמלחמה הפכה לחוויה מרכזית בחיי המדינה ולאור פעולת התנועה במהלכה, הושלם תהליך שינוי ממושך שעברה תנועת החרות והטווח בו נעה השתנה - מעבר מהרצף בין פעילות מהפכנית בשוליים לבין פוליטיקה ממסדית, לרצף שבין אופוזיציה לגיימית לקואליציה ובהמשך בין חלופה לשלטון.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

סעיף ב'

הגורמים למהפך הפוליטי במאי 1977 –

בקיץ '73 כהערכות לבחירות לכנסת השביעית הוקם הליכוד. באותן בחירות, מיד לאחר מלחמת יו"כ הייתה הצלחת המפלגה החדשה מעטה. אך הסדק שיצרה המלחמה וההתחזקות ההולכת וגדלה של הליכוד הביאו בסופו של התהליך לעלייתו לשלטון במאי '77.

הנסיבות –

השלמת התמורה בתדמית בגין והמפלגה – יש לתאר את התהליך בקצרה; מפלגת העבודה הולכת ונחלשת – גילויי שחיתות, האשמה במחדל של יו"כ, הקמת מפלגת מרכז חדשה שסחפה חלק מהמאוכזבים ממנה; החלשות הליכוד ע"י פרישת שרון והקמת שלומציון; בגין לקה בהתקף לב.

הגורם המרכזי לדעת גולדשטיין לעליית הליכוד לשלטון במאי 1977 היא עוצמת הברית עם המזרחיים – יש להציג את עיקרי ההתחזקות – נציג ראשון למפלגה בכנסת דוד לוי, ראשי העיריות, האתוס המשותף הלאומי-מסורתי, אימוץ מסרי המחאה והעובדה שלא זוהו עם מחדלי הקליטה העבר.

שאלה מספר 35- "עולים ועלייה" – פרופסור דבורה הכהן

סעיף א'

מטרתו של המאמר "עולים ועלייה" היא לתאר ולהסביר את השינויים שחלו בתחום העלייה והקליטה בארץ ישראל, במהלך העשור השלישי להקמת המדינה.

המאמר מראה, כי שני קריטריונים משפיעים על העלייה במהלך העשור השלישי:

1) תמורות פנים ישראליות

2) תמורות בינלאומיות

דבורה הכהן קושרת את התמורות הפנים ישראליות ואת התמורות הבינלאומיות למלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים.

המניעים לעלייה בעשור השלישי הם: כיבוש מזרח ירושלים, עלייה מורלית של יהודי העולם, שיפור המצב הכלכלי של מדינת ישראל בעקבות מלחמת ששת הימים, שינוי מדיניות ברה"מ כלפי עלייה יהודית (על הנבחן להסביר לפחות שלושה):

א. כיבוש מזרח ירושלים ויהודה ושומרון – כיבוש הר הבית ומזרח ירושלים הם מעין התגשמות חלום לעם היהודי בישראל ובתפוצות. אזורי יהודה ושומרון נתפסים גם הם כבעלי זיקה עמוקה להיסטוריה היהודית למן מלכות דוד. המניע לעלייה היה בעיקר לאומי-דתי.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

- ב. עלייה מורלית – הניצחון המזהיר על ירדן, סוריה ומצרים, יחד עם כיבוש אזורים בעלי חשיבות דתית והיסטורית-תרבותית ליהודים, הביאו לאופוריה בקרב החברה הישראלית והיהודי התפוצות. חרדת החידלון, שאפיינה את תקופת ההמתנה למלחמה ששת הימים, התחלפה בגאווה ותחושת עוצמה שופעת.
- ג. שניו מדיניות ברה"מ כלפי עליית יהודים – בשנת 1971 מגיעה ברה"מ להבנה, כי מדיניותה האלימה כלפי מבקשי העלייה אינה מפחיתה את הפעילות הציונית בברה"מ. בנוסף, ברה"מ רצתה לשקם את המסחר עם המערב. לכן, היא הסכימה לשחרר יהודים רבים, ואפשרה להם לעלות לארץ.
- ד. פריחה כלכלית – תקופת הצנע, שאפיינה את ישראל של טרם מלחמת ששת הימים, חדלה להתקיים לאחריה. השקעות בינלאומיות במדינת ישראל יחד עם פיתוח התעשייה והתשתיות הביאו לצמיחה כלכלית ורווחה כלכלית. המניע לעלייה היה היכולת לרווחה כלכלית בארץ.

סעיף ב'

מאפייני תהליך הקליטה של העולים מברה"מ בעשור השלישי הם: הקמת מנגנון קליטה שיקל על העולים את ההשתלבות בחברה הישראלית וקושי של העולים להשתלב בחברה הישראלית ובמשק הישראלי.

הקמת מנגנון קליטה שיקל על העולים את ההשתלבות בחברה הישראלית:

הגידול בעלייה הביא את ראשי המדינה לשפר את מהלכי הקליטה. בשנת 1968 מוקם המשרד לקליטת עלייה בראשות השר יגאל אלון וסגנו לובה אליאב.

מטרת המשרד – להקל את הבירוקרטיה ולהכשיר את העולים ככל האפשר להשתלבות בחברה הישראלית ובמערכות הכלכלה שלה.

השיפורים בתנאי הקליטה:

- מסלול קליטה מותאם לאוכלוסיות מוגדרות: סטודנטים, בני נוער, בעלי מקצועות וכו'.
 - סיוע חומרי: בהסבת מקצוע, רכישת רכב, רכישת דירה וכו'.
 - הוקמו מרכזי קליטה: מרכזים אלו עזרו לעולים להשתלב בחברה הישראלית ושימשו את העולים עד שמצאו תעסוקה ודירור הולמים. מרכזי הקליטה כללו אולפנים ללמידת עברית, פעילויות חברתיות ותרבותיות, הכוון תעסוקה ודירור.
 - בניית שיכונים עולים טובים יותר, מאלו שנבנו בשנות החמישים.
- קושי של עולי ברה"מ להשתלב בחברה ובמשק הישראלי: למרות השינויים החיוביים בקליטת העלייה, שילוב העולים לא היה פשוט ולא תמיד מוצלח. קשיי ההסתגלות התגלו במספר תחומים.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

- א. תחום התעסוקה - בקרב עולי ברה"מ היו מחציתם בעלי מקצועות חופשיים ואקדמיים, שיעור גבוה בהרבה משיעורים באוכלוסייה הישראלית ביניהם מספר גדול של מהנדסים, מוסיקאים, רופאים, רוקחים... המשק הישראלי לא היה ערוך לקלוט את כולם, אם בגלל עודף במקצועות הללו או בגלל אי התאמה בין הכשרתם ומקצועותיהם לארץ. חלקם עברו השתלמות או הסבה למקצועות נדרשים בארץ.
- ב. השתלבות הקשישים - ככל שהיו העולים צעירים יותר כך השתלבו במהירות גבוהה יותר. 15% מהעולים היו קשישים שהתקשו להשתלב. לפני כן היו עצמאים אך עם העלייה הם הצטרפו למשק הבית של ילדיהם או קרוביהם. למחציתם לא הייתה בארץ משפחה והם נותרו ללא בטחון כלכלי ועם קשיי קליטה גדולים.
- ג. השתלבות במערכת החינוך - גם הסתגלות ילדים ובני נוער במערכת החינוך לא הייתה קלה – נמצא כי יוצאי המדינות האשכנזיות מברה"מ והארצות הרווחה נקלטו מהר יותר מיוצאי גרוזיה. השונות נבעה מכך שלבני הקבוצות הראשונות היו הישגים טובים יותר בלימודים ובהסתגלות חברתית לאור הזדמנויות חברתיות שקבלו, לעומת יוצאי גרוזיה בהתגוררו ברובם בריכוזי עולי גרוזיה.
- ד. השתלבות חברתית-תרבותית - עולי ברית המועצות השתלבו בקצב איטי בתחום החברתי-תרבותי ורובם שמרו על ערכים מארץ המוצא, אך השתלבו במסגרות קהילתיות ששרתו את כלל האוכלוסייה ולא הסתגרו בקהילות פורמאליות משלהם או במסגרות פוליטיות עצמאיות. המפלגות התחרו ביניהן על שליטה בתקשורת הקהילתית בשפה הרוסית. מפלגת העבודה ניסתה לכנס אותם למסגרת פוליטית אך רובם נטו ימינה.
- ה. נשירה עד לסיום העשור השלישי: עד מלחמת יום הכיפורים כמעט ולא הייתה נשירה. בשלוש השנים שלאחר מלחמת יום הכיפורים אחוזי הנשירה הגיעו ל-50%.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

